

УДК 323.37

Козьма В. В., НПУ імені М. П. Драгоманова

ОСОБИСТІСНИЙ ФАКТОР УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ (2013-2017РР.)

*З поганими законами й гарними чиновниками
цілком можливо правити країною.
Проте якщо чиновники погані,
не допоможуть і найкращі закони.
Отто фон Бісмарк*

У статті розглянута кадрова політика Президента України Петра Порошенка. Особлива увага приділена особистісному аспекту в процесі формування президентської команди. Коротко проаналізовані головні фігури найближчого оточення президента та можливості їхнього впливу на прийняття загальнодержавних рішень.

Знакові події новітньої української історії актуалізували нові тенденції у вітчизняній політології. Відбувається антропологізація політичної науки та підвищується увага до ролі особистості як головного фактора прийняття політичних рішень. Осмислення особистісного виміру сучасного політичного простору України представляє особливу проблему для сучасної політичної теорії.

Одним із безумовних викликів для теперішніх можновладців є вимога часу – професійно вирішувати назрілі питання суспільного розвитку. Найгострішим з цих питань сьогодні є російська агресія, наслідком якої стала окупація півострова Крим та частин Луганської й Донецької областей. Зовнішня загроза з боку Російської федерації є справжнім викликом для незалежної української держави. Скориставшись «історичним моментом» (внутрішньою слабкістю свого сусіда) Росія активно почала впроваджувати в життя «нову» зовнішньополітичну стратегію під назвою «об'єднання Руського міра» яка, доречі, мало чим відрізняється від усіх попередніх подібних стратегій: «третього Риму», «Російської імперії» чи «Радянського союзу». Різниця лише в методах хоча, нікуди правди діти, «макіавеллізм» у зовнішній політиці Росії був присутнім завжди. Маємо чітко усвідомити, що для мирного співіснування зі своїм східним сусідом треба бути сильними, адже війна (гібридна чи будь-яка інша), в першу чергу, виснажує слабого.

Ключовою фігурою української політики є президент. Як главі держави саме йому належить визначати стратегію розвитку суспільства, об'єднувати навколо себе професійну команду, втілювати в життя реформи, дбати про безпекову політику, гідно представляти свій народ на міжнародній арені тощо.

Петро Порошенко – п'ятий президент незалежної України, який був обраний на дочасних виборах у травні 2014 році після сумнозвісних зимових подій в українській столиці. Не зважаючи на те, що в тому ж році була змінена форма правління (з президентсько-парламентської на парламентсько-президентську), яка фактично позбавила президента статусу найвпливовішої особи держави, саме на нього в цей період покладена відповідальність за оборону країни та ефективну зовнішню політику. Більш того, тих українців, які у свій час віддали голос за Петра Порошенка, мало цікавлять його повноваження, адже навіть необізнаному в політиці пересічному українцеві добре відомо, що саме посада президента є головною у прийнятті рішень і саме на ньому лежить лівова частка персональної відповідальності за все, що відбувається в країні. Доречі, розібратися у специфіці вітчизняної форми правління складно навіть фахівцям. Очевидно, для справжнього перерозподілу повноважень між президентом та прем'єр-міністром замало лише поміняти місцями два слова. Головна проблема в тому, що за постійної системної невизначеності у питаннях хто за що відповідає і хто кого контролює президент і прем'єр є радше конкурентами, а не союзниками й виникнення конфлікту між ними лише питання часу. Зважаючи на це, Володимира Гройсмана, нинішнього прем'єр-міністра України, ми з великою обережністю зараховували б до команди президента. Амбіції політиків зростають по мірі того як наближаються вибори, але про це трохи згодом.

На перший погляд, давати оцінку діям того чи іншого публічного діяча не така вже і важка справа, оскільки результати його діяльності кожен може відчувати на собі. Проте, скільки людей стільки й думок і оцінювати діяльність президента, наприклад, у зовнішній політиці, спираючись лише на думку натовпу, не варто. Маса керується емоціями й більш успішним буде той політик хто добре вміє їх використовувати. «Некоторые предполагают, что массы куда-то ведут и что истина состоит в том, чтобы знать это и соответственно действовать. Между тем массы сами по себе не обладают свойствами личности; они ничего не знают и ничего не хотят, они лишены содержания и служат орудием того, кто льстит их общим психологическим влече-

ниям и страстям» [1, с.144]. Українці лише вчать оцінювати політиків не за словами, а за конкретними справами.

Опинившись на верхівці влади за збігом обставин радше як «компромісний варіант», що в той момент задовольняв як низи так і верхи, Петро Порошенко з перших днів перебування на посаді був позбавлений головного, а саме власної команди здатної приймати швидкі та професійні рішення. Це може видаватися дивним, але Євромайдан і події які відбулися пізніше аж до сьогоднішнього дня включно, так і не «запалили» на українському політичному небосхилі нових зірок, видатних державних діячів, своїх Вашингтонів. Ті хто за квотою майдану потрапили у владу так і не стали командою однодумців, не створили нових потужних масових політичних сил, громадських рухів тощо. Вочевидь, вироблене за багато років скептичне ставлення українців до політики породжує недовіру до всіх осіб, що так чи інакше дотичні до цієї сфери людської діяльності. Герої революції піднесені масами на барикадах легко втрачають будь-яку підтримку на виборчих дільницях. Влада натовпу все частіше використовується політиками для досягнення власних цілей. Метаморфози українського суспільства складні та суперечливі й вимагають ґрунтового аналізу та подальших наукових досліджень.

Отже, одразу після обрання президентом Петру Порошенку довелося вирішувати одне із найскладніших питань вітчизняної політики: де взяти людей? Саме від уміння об'єднувати навколо себе професійну команду залежить успішність діяльності навіть самого найталановитішого політика. Не останню роль при цьому відіграють особисті якості, індивідуальність, характер, таланти та здібності самого президента. Створення власної команди професійних виконавців процес тривалий і складний. Ще складніше долучити до цієї команди справжніх партнерів-однодумців. Як показав досвід попередніх президентів, немає ніякого сенсу оточувати себе лише родичами, адже результат від такого конгломерату близький нулю. Залишалося консолідувати навколо себе тих що є. В цьому місці відступимо дещо від теми й зробимо короткий екскурс в історію. Століття назад інший політичний діяч, який також прийшов до влади на хвилі революційних подій – Павло Скоропадський – зіткнувся з тією ж проблемою. Пізніше в своїх спогадах він напише: «Одна из главных моих ошибок, вызванная тем, что мое появление на посту гетмана произошло совсем не планомерно, а почти внезапно для меня самого, была та, что перед тем, чтобы взять власть в руки, я не имел людей, с которыми

спелся бы, которые разделяли бы мои убеждения, которые доверяли бы мне, а я им вполне» [2, с.139]. Схоже, що і Петро Порошенко бачить ці паралелі, оскільки «Спогади» гетьмана є однією з найулюбленіших його книг. Тут, однак, постає інше ґрунтовне питання, яке стосується появи (чи не появи) видатних державних фігур, справжніх професійних кадрів у складні для України часи. Ця проблема в українській політичній науці надто мало досліджена.

Те, що Петро Порошенко прийшов до влади без команди показали вже перші призначення. Одразу «радо підставили плече» молодому президенту відомі олігархи, правда далеко не всі, а лише ті чий особистий інтерес збігався в той момент з інтересом держави. Так, наприклад, Р. Ахметов, І. Коломойський, С. Тарута, О. Ярославський та інші, чий бізнес опинився під загрозою, активно долучилися до «спасіння» країни – хто словом, а хто і ділом. Такий крок президента подавався як нестандартне рішення з метою консолідації всіх союзників у боротьбі з агресором. Очевидно, таке рішення Петру Порошенку було нав'язане самими олігархами й немало нічого спільного з продуманою тактикою. Призначення на відповідальні посади сумнівних постатей, як правило, вказує на кадровий голод та особисту залежність. Вкрай складно бути самодостатнім політиком тоді, коли за твоєю спиною стоять великі статки та власний бізнес. Враховуючи цей факт зауважимо, що поєднання бізнес інтересів окремих людей з інтересами держави не завжди мають антагоністичний характер, особливо коли на кону стоять питання життя чи смерті (хай це буде питання життя чи смерті власної бізнес-імперії тощо). Підтримка олігархами масового руху по створенню добровільних батальйонів тому підтвердження.

Отже, питання залишається відкритим: чи вдалося президенту створити команду однодумців? Окремо стоїть питання наявності політичної волі для її створення.

В цій публікації ми обмежимося лише найбільш впливовими та знаковими представниками президентського оточення. В першу чергу треба подивитися на людей, які працюють в Адміністрації Президента України. Саме в рамках цього органу президент може створити дієву професійну команду об'єднуючи їх в групи радників, помічників, адміністраторів і т.п. В роки правління попередніх президентів адміністрація виконувала різноманітні функції від звичайного адміністративного центру до тіньового кабінету. Відповідно і голова адміністрації міг бути як простим чиновником (хай навіть і найви-

щого рангу) так і «сірим кардиналом». Сьогодні найближче оточення президента об'єднується у так званій Стратегічній раді, до основного складу якої входять сім осіб. Коротко познайомимось з цими людьми й спробуємо з'ясувати який вплив має кожен з них на прийняття загальнодержавних рішень та чи є вони командою однодумців, що об'єдналися навколо політичного лідера країни.

До свого обрання Президентом України, для успішного ведення бізнесу та управління великою бізнес-імперією, Порошенку потрібні були бізнес-партнери, яким би він цілком довіряв. Після обрання він переносить модель управління з бізнесу на політику, призначаючи на посаду голови Адміністрації одного зі своїх бізнес-партнерів. Це перша фігура зі згаданої нами сімки. Мова йде про Бориса Ложкіна, який і сьогодні має спільні бізнес-проекти з президентом. Його призначення на цю посаду вказує на високий ступінь довіри Петра Порошенка до цієї людини. Проте надія на те, що успішний бізнес-менеджер (сам Ложкін називає себе антикризовим менеджером) може стати успішним політичним менеджером не виправдалась, адже досягти рівноправних партнерських стосунків у бізнесі й політиці не одне й те саме. Не маючи належного політичного досвіду та розуміння всіх тонкостей української політики Борис Ложкін досить швидко відчув обмеженість своїх можливостей (як і створений за його участі так званий «іноземний легіон реформаторів») та добровільно попросився у відставку. Сьогодні він очолює Національну інвестиційну раду і залишається в президентській «Великій сімці», правда вже без жодних офіційних повноважень. Система виявилась сильнішою, проте його присутність на різноманітних неформальних зустрічах разом з президентом вказує на те, що ця людина залишається досить впливовою серед найближчого оточення і саме він є тією «правою рукою» Петра Порошенка, яка при нагоді може якісно виконати будь-яке доручення.

Теперішній голова президентської Адміністрації Ігор Райнін, що також входить до команди Порошенка, практично залишається у тіні свого попередника і головним чином виконує свої прямі адміністративні обов'язки. Його спроби вибудувати власну управлінську модель і замкнути на собі всі контакти своїх підлеглих з президентом, не увінчалися успіхом. В середині Адміністрації Порошенко створив власну управлінську модель, замкнувши на собі вирішення багатьох питань. Така авторитарна вертикаль владних відносин, бажання знати все і бути в курсі всіх справ, розпорошуватись на дрібниці,

віддавати перевагу питанням тактичним, а не стратегічним, характерна для української політики взагалі й для нинішнього президента зокрема.

Наступні політичні фігури, що входять до неформального президентського об'єднання – два прем'єр-міністри постреволуційного періоду. Арсеній Яценюк та Володимир Гройсман – це політики нової формації, яких поєднує сьогодні ситуативний союз та спільна мета – стати у майбутньому самостійними політичними гравцями. Хто з них вирветься уперед покаже час, але зараз їм вигідно триматися разом. Чи є вони рівноправними партнерами в президентській команді? Думається, що відповідь буде негативна, оскільки як було сказано вище, відсутність чіткого механізму розподілу повноважень під час зміни форми правління породжує системні конфлікти між посадою прем'єра та президента, а це, в свою чергу, ніяк не може сприяти партнерським стосункам. Для уникнення конфліктів за парламентсько-президентської форми правління вкрай важливо щоб у владному трикутнику діяв чіткий, збалансований механізм стримувань і противаг. Для провадження ефективної внутрішньодержавної політики вся повнота виконавчої влади має бути зосереджена в руках прем'єр-міністра, проте слід зважати на пряму залежність політичного успіху прем'єра від підтримки парламенту. Практика доводить, що здійснювати будь-які реформи без власної політичної сили в парламенті вкрай складно. Більш того, ця політична сила повинна бути достатньо потужною для того щоб створити більшість в парламенті чи об'єднати навколо себе дієздатну коаліцію. Взаємовигідний тандем двох прем'єрів пояснюється бажанням Арсенія Яценюка та Володимира Гройсмана відмежуватися від впливу політичної сили президента та нав'язати останньому свою гру. Враховуючи фактор «2019», тобто наближення виборів, цілком можливо, що в найближчому майбутньому основна боротьба за владу може вестись не за посаду президента. Дуалізм української влади – хвороба застаріла і вже давно потребує «хірургічного втручання». Одним із відносно «безболісних» варіантів майбутньої конституційної реформи, на нашу думку, може бути перехід до парламентської форми правління із збереженням посади президента за зразком Німеччини, Італії, Ізраїлю та ін. Враховуючи специфіку вітчизняної політики та авторитаристські нахили всіх без виключення президентів, можна говорити про компромісний або перехідний варіант для посади нинішнього президента з обговоренням конкретних повноважень та терміном їх дії.

Враховуючи все вище сказане маємо визнати, що прем'єр-міністр є доволі сильною фігурою на українському політичному полі, що дає йому апіорне право на включеність до команди «G 7». Президент зацікавлений тримати цих людей біля себе, проте чи є вони справжніми партнерами та однодумцями дуже сумнівно.

Олександр Турчинов (секретар Ради національної безпеки й оборони) єдиний із найближчого оточення президента кого можна назвати партнером. Однак, це партнерство має виключно політичний характер і радше виглядає як тимчасово укладений взаємовигідний союз. Маючи неабиякий політичний та управлінський досвід ця людина в команді президента виконує сьогодні функцію, на нашу думку, «троянського коня» оскільки завжди в своїй кар'єрі тримався біля сильного. Об'єктивна оцінка його діяльності ще попереду адже саме йому в найтяжчі дні новітньої української історії випала доля очолити державу. Виконуючи у свій час повноваження президента та головнокомандувача Збройних Сил України, на цій людині лежала персональна відповідальність за прийняті, а також не прийняті рішення щодо подій у Криму та на сході України. Без детального вивчення конкретних наказів, призначень та директив не можливо об'єктивно оцінити його роль у перші дні та тижні російської агресії, адже разом з ним свою частину відповідальності мають взяти на себе збройні сили, органи безпеки, міліція. Визнаючи факти масової державної зради, маємо бути відвертими самі з собою. Серед тих військовослужбовців дислокованих у Криму, в першу чергу офіцерів, що не зрадили присязі не знайшлося жодного лідера хто хоча б спробував об'єднати навколо себе отих «триста спартанців» та завадити російській агресії. Кажуть, не було наказу. Якби у свій час Богдан Хмельницький слухався лише наказів, то ми сьогодні говорили би по-польськи!

Інші прізвиська, які також приймають участь у неформальних президентських «вечорницях» це актори другого плану такі як Арсен Аваков (людина А.Яценюка), Юрій Луценко (П.Порошенка), Ігор Кононенко (П.Порошенка). Ці люди в першу чергу виконавці, хоча дехто з них (Ю. Луценко) мають власні політичні амбіції.

Отже, названі нами люди складають ядро президентської команди. Інших немає. Наскільки президент дослухається до свого оточення сказати складно. З очевидністю можемо вести мову лише про одне – справжніх професіоналів своєї справи там немає, окрім, можливо, успішного бізнесмена Бориса Ложкіна. Принцип підбору кадрів до президентської команди залишився незмінним – особиста

відданість. Такий спосіб формування команди вказує на те, що Петру Порошенку потрібні лише виконавці, а не партнери і в своїх рішеннях він переважно керується власною думкою.

Підсумовуючи вище викладене, можна сказати, що завдяки подіям на київському Майдані взимку 2013/14 рр. відбулась зміна людей при владі, проте якісних змін політичного режиму не відбулося. Намагання українських президентів від Леоніда Кравчука до Петра Порошенка створити систему одноосібної влади вказує лише на те, що такий тип політичного режиму має всі підстави називатися авторитарним. Різниця лише в тому, що один із них (Віктор Янукович) переступив межу за якою була вже прірва деспотизму.

Ми навмисно в цій публікації уникали порівнянь щодо досягнень та успіхів того чи іншого Президента України. Так, безумовно, країна змінюється. Лише за час президентства Петра Порошенка відбулось багато подій як трагічних так і героїчних. Проте повторимось ще раз, успішність вимірюється конкретними справами, які приносять користь всьому суспільству, а таких нажалть не зовсім багато. Чи може нинішній президент стати локомотивом кардинальних якісних змін українського суспільства? Може, але за єдиної умови – проявити політичну волю та об'єднати навколо себе справжніх особистостей, партнерів-однодумців, людей справи, відданих служінню своїй країні та своєму народу. «Не стыдись прибегать к помощи других. Тебе предстоит выполнить свою задачу, подобно воину при штурме стен. Что, если ты, вследствие хромоты, не сможешь один влезть на стену, а при помощи других это могло бы удасться тебе?» [3, с. 55]. Лише разом, об'єднавши всі зусилля, можливо подолати будь-які труднощі, досягти успіху та процвітання.

Бібліографічний список:

1. Ясперс К. Смысл и назначение истории / Карл Ясперс. – М. : Политиздат, 1991. – 527 с.
2. Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918 / Павло Скоропадський. – К. : Філадельфія, 1995. – 493 с.
3. Аврелий Марк. Наедине с собой. Размышления // Марк Аврелий. – Киев-Черкасы, 1993. – 147 с.

В статье рассмотрена кадровая политика Президента Украины Петра Порошенко. Особое внимание уделено личностному аспекту в процессе формирования президентской команды. Коротко проанализированы главные фигуры ближайшего окружения президента и их возможное влияние на принятие общегосударственных решений.

In article the personnel policy of the President of Ukraine P. Poroshenko is considered. Special attention is paid to personal aspect in the course of formation of president's team. The main figures of the immediate environment of the president and their possible influence on adoption of nation-wide decisions are shortly analysed.

Стаття надійшла до редколегії 02.0.2017

УДК 323.212(438):32.019.51(477)

Окуньовська Ю. В., ДонНУ імені Василя Стуса

ВПЛИВ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ПОЛЬЩІ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Стаття присвячена вивченню впливу неурядових організацій Польщі на формування громадянського суспільства в Україні. У дослідженні проаналізовано вплив національних меншин на формування «третього сектору» України. Основну увагу приділено польським організаціям, які діяли на території України, а саме: Спілка поляків України, Федерація польських організацій в Україні, Об'єднання поляків «Полонія», Національно-культурне товариство «Згода», Польський інститут у Києві, Спілка поляків Донбасу, Союз поляків «Білий орел», Польсько-українська фундація співпраці (ПАУСІ).

Проблематика формування та функціонування громадянського суспільства є актуальною для держав, які відносно недавно стали на шлях демократії. Серед таких держав є і Україна. Важливим елементом громадянського суспільства виступає «третій сектор».

Польський дослідник, соціолог – Петро Глінський, редактор збірки «Самоорганізація польського суспільства: третій сектор» називає громадські організації «третім сектором», інституційною складовою громадянського суспільства і вказує на те, що «не існує добре функціональної демократії без ефективного сектору неурядових організацій» [1, с. 6].

Історіографічною основою дослідження стали праці українських та польських дослідників. Питання громадських організацій та громадянського суспільства висвітленні у працях П. Глінського [1],